

L. I. ROVNJAKOVA, FRANJO RAČKI I RUSIJA — IZ POVIJESTI
HRVATSKO-RUSKIH KULTURNIH ODNOSA U POSLJEDNJOJ
TREĆINI 19. STOLJEĆA

Dragutin Pavličević, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest,
41000 Zagreb, Krčka 1

U publikaciji »Zarubežnye Slavjane i ruskaja kultura«, koju je 1978. izdala Akademija nauka SSSR (Institut ruskoj literaturi) objavljeno je nekoliko rasprava koje obrađuju jugoslavensko-ruske kulturne veze.¹ Za povjesničare će od posebne važnosti biti spomenuta studija L. I. Rovnjakove iako u njoj ima više podataka o kulturnoj djelatnosti, suradnji naših znanstvenih ustanova i pojedinih znanstvenih radnika, pretežno na području slavenske filologije i literature, a nešto manje o povijesnim temama.

Autorica je svoj relativno opsežni rad (43 tiskane strane) namijenila Franji Račkom, istaknutom hrvatskom povjesničaru, političaru, književniku, dugogodišnjem predsjedniku JAZU, najbližem prijatelju i suradniku biskupa J. J. Strossmayera i glavnom protagonistu hrvatsko-ruskih, odnosno općenito hrvatsko-slavenskih veza i suradnje. Ovim radom autorica se pridružila sve brojnijim sovjetskim historičarima koji se bave problemima povijesti jugoslavenskih naroda, a posebice već afirmiranim i u nas priznatim I. I. Leščilovskoj,² V. I. Frejdzon³ i drugima koji se bave uglavnom hrvatskom povijesti novijeg razdoblja.

¹ Osim ove rasprave tu su još i: M. I. Ryžova, Ruskaja literatura v slovenskom žurnale »Ljubljanski zvon« (1881—1918); zatim T. I. Lysenko, Epistoljarnoe nasledie akademika I. V. Jagića v arhivah SSSR; V. K. Petuhov, D. P. Oznobišin kak perevodčik serbskih narodnyh pesen i L. I. Rovnjakova, Rusko-slavjanskij knjižnyj magazin v Peterburge (1887—1893).

² I. I. Leščilovskaja napisala je više radova o hrvatskoj povijesti prve polovice 19. stoljeća i knjigu »Ilirizm«, Moskva 1968, 337.

³ V. I. Frejdzon je napisao knjigu »Borba horvatskogo naroda za nacionalnu svobodu«, Moskva 1970, 226. Za ovu temu najvažnija je njegova rasprava: Korrespondencija Rački-Štrossmajer kak istočnik po istorii Horvatii vtoroj poloviny XIX v, *Slavjanskij arhiv*, Moskva 1959, 139—172.

Budući da su i s hrvatske strane neki autori, a posebno J. Badalić,⁴ A. Flaker⁵ i I. Očak⁶ dali svoje priloge i poticali cjelovitiju obradbu hrvatsko-ruskih veza u toku 19. i 20. stoljeća, sve više se nameće pitanje studioznijeg rada na tom području.

Rovnjakova je u uvodu ukratko prikazala lik Franje Račkoga i posebno istaknula zasluge za istraživanje najstarijih izvora za hrvatsku i srpsku povijest, zatim obradu bogumilskog pokreta, djelatnost Ćirila i Metoda i rad Račkoga na pokretanju i uređivanju literarnih i povijesnih časopisa, izdavanju i prikupljanju povijesnih izvora, organizaciji znanstvenog rada i dr. Istodobno je ustvrdila kako je Rački nastupao s »idealističkih pozicija« i pokušavao pomiriti proturječnosti između religije i nauke. Međutim, »radovi Franje Račkoga su još za njegova života dobili priznanje u čitavom slavenskom svijetu« pa i u Rusiji. Zbog toga je Rački bio izabran za suradnika moskovskog, petrogradskog, kijevskog i odeskog sveučilišta, raznih arheoloških i povijesnih društava u Rusiji i dopisnim članom Imperatorske akademije nauka (1865).

U opširnom opisu života, političkog i znanstvenog rada Franje Račkoga Rovnjakova je poglavito potcrtala blisku cjeloživotnu suradnju s J. J. Strossmayerom koga naziva »vođom hrvatske buržoazije«, a zatim zajednički politički rad u Narodnoj i Neodvisnoj narodnoj stranci (od 1880), njihovu narodnjačku ideologiju, jugoslavensku i sveslavensku političku orijentaciju koju je Rački potanko opisao u svom temeljnom, gotovo programatskom članku »Jugoslavjenstvo« 1860. godine.⁷ Nakon toga slijedi opis njegova rada u pokretanju literarnih časopisa (Književnik i Vienac), uređivanju i ediranju povijesnih izvora, osnivanju i radu u JAZU, otvaranju zagrebačkog sveučilišta (1874) i drugo.

Posebno poglavlje dato je opširnoj prepisci Franje Račkoga i brojnih ruskih znanstvenika i slavjanofila, osobito slavista i povjesničara. Među korespondentima su bili: I. I. Sreznjevskij, N. A. Popov, V. I. Lamanskij, V. V. Makušev, P. A. Kulakovskij, A. A. Kočubinskij, V. V. Kačanovskij, T. D. Florinskij, K. Ja. Grot i drugi. Oni su Račkom poslali više od 130 pisama koja se i danas čuvaju u Arhivu JAZU u Zagrebu, a u sovjetskim arhivima ima 45 pisama što ih je Rački uputio svojim ruskim prijateljima i suradnicima.⁸ Budući da ta pisma nisu objavljena,⁹ autorica ukratko piše o njihovu sadržaju i drugim karakteristikama. Iz pisama se vidi kakve su intenzivne i plodne veze postojale ne samo između Račkoga i Rusa nego i između brojnih drugih hrvatskih znanstvenih radnika i institucija s pojedincima i ustanovama iz Rusije. Gotovo

⁴ J. Badalić, Hrvatska svjedočanstva o Rusiji, Zagreb 1945, 623. (Obraden je i F. Rački.) Usp. J. Badalić, Ruskie pisatelji v Jugoslavii. Iz istorii rusko-jugoslavskih svjazej, Moskva 1966, 317 i druge Badalićeve radove.

⁵ A. Flaker, Pravaštvo i Rusija, *Historijski zbornik* XI—XII, Zagreb 1958/59, 105—119.

⁶ I. Očak, Građa za povijest hrvatsko-ruskih veza u drugoj polovini XIX stoljeća, *Historijski zbornik* XIX—XX, Zagreb 1966/67, 369—391.

⁷ U Pozoru br. 27—29.

⁸ Ostavštinu F. Račkoga u Arhivu JAZU sredio je I. Erceg i o tome napisao raspravu: Djelatnost dra Franje Račkoga odražena u njegovoj korespondenciji, *Zbornik Histozijskog instituta JAZU* 2, Zagreb 1959, 263—288.

⁹ I. Očak je u n. dj. objavio pisma Račkoga Sreznjevskom (1859), Popovu (1865), Popovu (1871, 2 pisma), Sreznjevskom (1878), Popovu (1869), Popovu (1880, 3 pisma). Prema tome objavljeno je ukupno 9 pisama Račkoga i još 9 koja su u Rusiju pisali Kukuljević, Kvaternik, Mrazović i Sulek.

da i nije bilo istaknutijeg slavista, historičara, panslavista ili slavenofila koji nije, putujući po slavenskim zemljama, posjetio Zagreb i Hrvatsku. Istodobno su slali svoje knjige, časopise i novine, prevodili članke, pomagali jedan drugome u rješavanju nekih znanstvenih problema. S hrvatske pak strane nastoji se uzvratiti u skladu s mogućnostima koje su bile ograničene političkim, policijskim, novčanim i drugim odrednicama. Ipak, pokretač, izvršitelj pa i posrednik u hrvatsko-ruskim vezama bio je Rački čiji je dom bio za ruske prijatelje stalno otvoren.

Prepiska s Rusima i ono što on o njoj javlja Strossmayeru u toku gotovo četiri desetljeća¹⁰ zanimljivi su zbog mogućnosti sagledavanja uloge Rusije u diplomatskim i političkim pitanjima, poglavito u rješavanju istočnog pitanja na području Balkanskog poluotoka koje je jako aktualno od krimskog rata do Berlinskog kongresa 1878. godine. O tome Rovnjakova piše: »Nakon događaja u Češkoj i Hercegovini [1875; D. P.] Rački i Strossmayer s nestrpljenjem su očekivali da se umiješa Rusija i korili su rusku vladu zbog oklijevanja i sporosti. Iako su oba katolička dostojanstvenika bila odana Vatikanu, bili su ozlojeđeni izjavom pape Pia IX u vezi s početkom rusko-turskog rata (1877),¹¹ s oduševljenjem su pozdravili rusko zauzeće Plevne i nadali se, kako je vidljivo iz prepiske, da će stvaranje Velike Bugarske nadahnuti Rusiju na daljnju borbu za oslobođenje Južnih Slavena. Rački je duboko vjerovao u »historijsku ulogu ruskoga naroda i njegovu veliku budućnost« (str. 166—67).¹²

Temeljna, zapravo životna preokupacija Račkog i Strossmayera u vezi sa slavenstvom i Rusijom bila je borba za povezivanje i suradnju katoličke i pravoslavne crkve. Kao prvi korak tomu cilju trebalo je biti vraćanje katoličke crkve na tradicije Cirila i Metoda, uvođenje staroslavenskog bogoslužnja u čitavoj Hrvatskoj, a to bi vodilo autonomiji hrvatske crkve i raskidu konkordata između Austrije i Vatikana. Pa iako je taj plan bio neostvarljiv, on je išao prema smanjenju sukoba između južnoslavenskih naroda na vjerskoj osnovi i, prema mišljenju V. I. Frejdzona, bio »doprinosa oslobodilačkom pokretu Južnih Slavena«.¹³ Međutim, nastojanja Strossmayera i Račkog nisu nailazila na razumijevanje među pravoslavnim narodima koji su se bojali unijačenja. O tom je Rački napisao Lamanskom kako u vezi s ulogom ruskoga naroda u

¹⁰ Usp. F. Šišić, Korespondencija Rački-Strossmayer, I—IV, Zagreb 1928—1931.

¹¹ Papa je potkraj travnja govorio savojskim hodočasnicima u Rimu i osudio Rusiju kao shizmatičku državu u kojoj se provode teški progoni katolika. Kad je to Strossmayer pročitao, napisao je Račkom kako je papa »zatočnik islama prot kršćanstvu« i da je uz ono o progonima katolika u Rusiji morao dodati i izraziti želju »da se kršćanin od jarma turskog oslobodi« (Šišić, Korespondencija, III, 106).

¹² Usp. o tome V. I. Frejdzon, Korespondencija kak istočnik... n. dj., 165. gdje autor smatra da Rački misli poglavito na unutarne preustrojstvo Rusije u ustavnom duhu. Ja, pak, mislim da je Rački smatrao kako je najvažnija uloga Rusije u oslobođenju slavenskih naroda od Turaka pa i Austrije, a zatim međuslavensko povezivanje. Usp. o tome i moj rad: Odjek bosanskog ustanka (1875—1878) u sjevernoj Hrvatskoj, posebice poglavlje: Strossmayer i Rački prema ustanku i istočnoj krizi, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 4, Zagreb 1973, 165—181.

¹³ Usp. V. I. Frejdzon, Borba horvatskoga naroda... n. dj., 158. Međutim, ako usporedimo odgovor pravoslavnih vladika na Strossmayerovu okružnicu o jedinstvu crkava iz 1881. npr. N. Begovića, T. Živkovića i S. Kneževića, onda možemo zaključiti da je Strossmayer postigao sasvim drugačiji efekt. Usp. o tome knjigu J. J. Strossmayer — F. Rački, *Politički spisi*, Zagreb 1971, 76—78 (uredio V. Koščak).

povijesti mora istaknuti da se slavenstvo, ako ne izjednačuje, a ono blisko povezuje s pravoslavljem. Rački sebe smatra pak »mnogo boljim Slavenom nego što su mnogi pravoslavni«. ¹⁴

Rački je godinama marljivo učio ruski, čitao ruske klasike, dopisivao se i na ruskom, ali je u Rusiju pozvan tek 1884. zajedno sa Š. Ljubićem. Tamo ga je dočekao i djelomice mu pravio društvo Vatroslav Jagić, tada profesor u Petrogradu. U Odesi, Kijevu, Moskvi i Petrogradu upoznao se s mnogim istaknutim znanstvenicima i slavenofilima i o tome nakon povratka u Zagreb napisao svoja sjećanja. ¹⁵ Ipak je kao katolički svećenik već po dolasku imao neugodnosti s policijom, ¹⁶ zatim zbog veza s Poljacima, a nakon povratka iz Rusije pao je u nemilost kod austro-mađarskih vlasti i sam Franjo Josip mu je osporio pravo da se ponovno kandidira za predsjednika JAZU. ¹⁷ Uskoro je i Strossmayer zbog čestitke koju je poslao u Rusiju 1888. u povodu tisućugodišnjice pokrštaivanja Rusa imao sukob s vladarem koji se pretvorio u tzv. bjelovarsku aferu. ¹⁸ Rački je znao za Strossmayerove namjere i potpuno ih podržao. ¹⁹

Prema podacima iz ovih pisama doznajemo da je npr. Sreznjevskij već 1839. bio u Zagrebu i Dalmaciji i da se prijateljski povezao sa S. Vrazom, M. Bogovićem, te da je posebno cijenio radove Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Šime Ljubića i Franje Račkoga (str. 175). Kad je 1868. u Zagrebu boravio historičar Makušev, pohodio je Račkoga, Daničića, Jagića, Kurelca, Kukuljevića, Ljubića i F. Markovića. P. A. Kulakovskij, koji je upravo kad je Rački umro bio u Zagrebu i govorio mu na grobu, napisao je da je Rački bio »jedan od najviđenijih ljudi svoga vremena«, da je bio »seriozan znanstvenik i dalekovidni političar«. Nakon njegove smrti Kulakovskij je rekao da je to »uopće golem gubitak«, a »za Hrvate neizmjeran i nenadoknativ« jer »u njegovu

¹⁴ L. I. Rovnjakova, n. dj., 181, bilj. 36. O nepovjerenju prema akciji ujedinjenja crkava Rački piše 1883. Strossmayeru kako u njihova nastojanja u Rusiji nitko ne vjeruje: »Vi ste na primjer uživali u Rusiji veliko pouzdanje u svoj inteligenciji; sada Vas pako smatraju — ako i nehotičnim — oruđem austrijske politike na Balkanskom poluotoku! Znam, da je to krivo shvaćanje, ali ono je tu. Ovamo dolaze češće profesori iz Rusije; bio je prije nekoliko dana jedan iz Petrograda (Palmov), još je sada drugi iz Kazana (Smirnov), pak svi shvaćaju Vaš nad tako, te im ne mogu izbiti iz glave, da mi (i ne znajući) konspiriramo protiv Slavenstvu« (Šišić, Korespondencija III, 67).

¹⁵ F. Rački, Putne uspomene o Rusiji, *Vienac* 1886, 39—42.

¹⁶ Rački je bio uhapšen i vraćen natrag na brod jer nije imao posebnu dozvolu ruske vlade, koju su morali imati svi svećenici nepravoslavnih religija. V. o tome Rovnjakova, n. dj., 167 i bilj. 38.

¹⁷ Iako je Rački i 1885. izabran sedmi put za predsjednika JAZU, iz Beča nisu taj izbor potvrdili. Kad su akademici i 1887. opet izabrali Račkoga, on je bio prisiljen da se zahvali na izboru.

¹⁸ Strossmayer je dobio poziv da dođe u Bjelovar i da se pokloni Franji Josipu I koji je tamo bio na manevrima. Tom prilikom mu je kralj rekao da je morao biti bolestan kad je uputio onaj brzojav u Kijev. Nato je biskup odgovorio da je bio potpuno svjestan i da mu je savjest čista. Vladar ga je ukorio oštrim riječima i nazvao taj biskupov postupak revolucionarnim i uperenim protiv katoličke crkve te austrougarske i ruske vlade (Šišić, Korespondencija, IV, 21—22).

¹⁹ Rački je nagovorio Strossmayera da uputi brzojav u Kijev na francuskom jeziku (Šišić, n. dj., 3), ali je biskup odgovorio da će to uraditi na hrvatskom jer u Rusiji »naš jezik dobro razumiju« (Isto, 4).

malom i nejakom tijelu bio je nesalomiv duh« (186). Kulakovskij je bio posljednji od brojnih ruskih gostiju u domu Račkoga i tada se upoznao s T. Maretićem, T. Smičiklasom, K. Š. Gjalskim, A. Pavićem, Šrepelom i drugima.

Osamdesetih godina, osobito nakon rata protiv Turske, Sanstefanskog i Berlinskog kongresa i u Hrvatskoj je porastao interes za Rusiju.²⁰ Prema njoj se u svojim vanjskopolitičkim težnjama oko rušenja Austro-Ugarske orijentira i Stranka prava.²¹ U Zagrebu i drugim gradovima niču kružoci za učenje ruskog jezika, a takvi pokušaji čine ujedno i otpor učenju mađarskog koji je nakon otvaranja tzv. Davidove škole 1880. bio na dnevnom redu.²² Sve više se prevode ruski pisci, prenosi pisanje ruskih novina i u politici ističe rusko kozačko kopito koje će biti presudno u oslobođenju slavenskih naroda od Turske i Austro-Ugarske. U svemu tome značajnu ulogu imao je Rački, njegova Neodvisna narodna stranka, te njezino glasilo »Pozor« i pravaška »Sloboda«.²³ Treba, međutim istaknuti, a to potvrđuju podaci iz ove rasprave, da je i interes ruskih slavenofilskih i panslavističkih udruženja i znanstvenih radnika za nepravoslavne slavenske narode, pa među njima i za Hrvate, bio u stalnom porastu. Naime, tih godina je mnogo istaknutih putnika iz Rusije bilo u Zagrebu, Ljubljani, Zadru, Dubrovniku. Jedan od njih je i V. S. Solovjov, pjesnik i političar, blizak prijatelj Račkoga i Strossmayera i jedan od rijetkih Rusa koji su podržavali njihovu ideju o ujedinjenju crkava.²⁴

Rovnjakova je na kraju rasprave donijela popis radova Franje Račkoga koji su tematski izravno povezani za Rusiju. U njemu je čak 19 radova od 1885. do 1892. godine. To su uglavnom članci o znanstvenim radnicima, izvještaji o skupovima i nekrolozi pojedinih ljudi. Izostavljen je samo jedan članak (Kako danas stoje stvari u Rusiji iz »Obzora« br. 112—113, god. 1882), a u nekima su netočno otisnuti brojevi časopisa.²⁵ Treba ipak dodati da je Rački u mnogim drugim radovima pisao o ulozi Rusije iako se to iz naslova ne može zaključiti kao npr. u povećem članku »Misli jednoga Hrvata nedržavnika o istočnom pitanju«.²⁶

Autorici se potkralo nekoliko, vjerojatno tiskarskih, grešaka. Tako npr. Rački nije rođen 1818. nego 1828, nije to bilo u Hrvatskom primorju, iako je to bila ista županija, nego u njegovoj gorovitoj pozadini koja se naziva Gorskim kotarom (str. 158);²⁷ zatim: prve novine na hrvatskom jeziku nisu počele izlaziti u Zagrebu tek šezdesetih godina (»Pozor«) nego znatno prije (str. 161);²⁸

²⁰ To između ostaloga potvrđuje i Korespondencija Rački—Strossmayer.

²¹ Usp. M. Gross, Povijest pravaške ideologije, Zagreb 1973, 451.

²² Usp. o tome: D. Pavličević, Narodni pokret u Hrvatskoj 1883, Zagreb 1980, 396.

²³ Usp. J. Horvat, Povijest novinstva Hrvatske, Zagreb 1962.

²⁴ O njihovim intenzivnim vezama svjedoči i podatak da se samo u IV svesku spomenute Korespondencije spominje Solovjovljevo ime čak 38 puta. Osim Solovjova o ujedinjenju crkava razgovarali su Rački i Strossmayer i s Muravjovim, te ruskim isusovcima Pierlingom i Martinovim (usp. Strossmayer—Rački, Politički spisi, n. dj., 80).

²⁵ Npr. članak naveden pod br. 17 nije *Ljetopis* br. 4 nego 5.

²⁶ Objavljeno u *Pozoru* 1862, br. 198—99, 202—7, 210—14.

²⁷ Fužine se nalaze 47 km udaljene od Rijeke i na 732 m nadmorske visine, a pripadaju goranskoj općini Delnice.

²⁸ Prve novine na hrvatskom jeziku u Hrvatskoj bile su Gajeve »Novine Horvatzke« iz 1835. Od tada do 1860. izlazile su povremeno i druge, npr. »Branislav« 1844, »Saborske novine« 1848, te iste godine »Prijatelj puka« i »Slavenski jug«. Usp. Horvat, n. dj.

»Književnik« nije bio »literaturnij žurnal«, nego, prije svega, znanstveni časopis (str. 165);²⁹ za Račkoga se ne može reći da je bio »glava krupnijeg izdavačeljsva 'Matica hrvatska'« i opet »osnovatelj prvoga literarnog žurnala v Horvatii« (str. 156).³⁰

Iako je rasprava L. I. Rovnjakove objavljena 1978, pretpostavljam da je napisana znatno prije, jer autorica nije uzela u obzir novije radove koji su objavljeni u Hrvatskoj i govore izravno ili neizravno o Franji Račkom. Tu prije svega mislim na M. Gross,³¹ I. Očaka³² i dr.³³ Ipak, ovaj rad je, uzevši u cjelinu, uspješan, dokumentiran i dobro napisan. To je novi, znatan prilog osvjetljavanju rusko-hrvatskih veza u drugoj polovici 19. stoljeća³⁴ i, možda, poticaj

²⁹ »Književnik« je izašao prvi put 1864. godine a bio je ponajprije »časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti« a uređivali su ga osim Račkog (povjesničar) još i V. Jagić (lingvist) i J. Torbar (prirodoslovac). Pokrenut je zato kako bi se omogućilo hrvatskim znanstvenicima da objavljuju svoje radove i tako utru put otvaranju akademije.

³⁰ Iako je Rački bio blizak »Matici hrvatskoj« i bio jedan od tri urednika njezinoga časopisa »Književnik«, on nije nikada bio na čelu Matice kao njezin predsjednik nego su tu dužnost obnašali Janko Drašković, Ambroz Vranjican, Ivan Mažuranić, Matija Mesić, Ivan Kukuljević i Tadija Smičiklas (navedeni redom od osnivanja 1842. do kraja 19. stoljeća). Usp. o tome: Matica hrvatska 1842—1962, Zagreb 1963, 434. Zatim, utvrdili smo da »Književnik«, iako to njegovo ime kaže, nije bio književni časopis, nego »književni« u širem smislu kako se to tada shvaćalo. Međutim, prvi u užem smislu literarni časopis u banskoj Hrvatskoj bila bi »Danica« iz 1836, a za njom bi došlo »Kolo« iz 1847. što ga je uređivao S. Vraz, te Bogovićev »Neven« iz 1852.

³¹ »Ideja jugoslovenstva« u Franje Račkoga u razdoblju njezine formulacije (1860—1862), *Historijski zbornik* (Šidakov zbornik), XXIX—XXX, 1876—77, 331—345. Usp. i J. Šidak, F. Rački, Enciklopedija Jugoslavije, 7, Zagreb 1968, 5, 6.

³² Očak, n. dj.

³³ J. J. Strossmayer — F. Rački, *Politički spisi*, n. dj. s uvodnom studijom V. Koščaka. Usp. i F. Zenko, F. Rački kao filozofski pisac i teoretik »narodne znanosti«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1—2, Zagreb 1975, 37—74.

³⁴ Usputno bih upozorio na članak M. Preloga, *Hrvatski hodočasnici u Moskvu* godine 1867, »Narodna starina«, 26, 280—282. Naime, te godine održana je u Moskvi etnografska izložba i na nju su bili pozvani predstavnici svih slavenskih naroda pa i Hrvata. U Zagrebu je bio imenovan i poseban odbor za izložbu kome je predsjedavao F. Rački, ali ni jedan istaknutiji političar iz Hrvatske nije mogao ići na put zbog unutarnjih razloga (nagodbe) i političkih pritisaka iz Beča da se ne ide u Rusiju. O tome M. Prelog piše: »Zna se da je Strossmayer obećao svoju pomoć izložbi, i da su on i Rački bili očekivani u Moskvi, ali političke su prilike bile takove, da ova dva najistaknutija Hrvata nisu mogli ni pomišljati na odlazak u Moskvu.« Na kraju je u Moskvu od poznatijih ljudi putovao samo P. Matković, te Ljudevit Gaj sa sinom Svetislavom, karlovački izdavač A. Lukšić, M. Bedeković, osječki tvorničar F. Lay i naknadno je doputovao J. Miškatović. Ovi podaci pokazuju da je interes za Rusiju bio u Hrvatskoj prilično izrazit i šezdesetih godina. O tome svjedoči i članak V. I. Frejdzona, *Hrvatsko-ruski dodiri 1868—70*, *Historijski zbornik* XXI—XXII, 1968—69, 171—177. koji opisuje pokušaje suradnje Narodne stranke sa službenim ruskim diplomatskim predstavnicima i u kojem autor na kraju zaključuje: »Ideolozi hrvatskog jugoslovenstva ipak su zadržali tvrdo uvjerenje da je samo Rusija sposobna da dâ odlučan doprinos stvari nacionalnog oslobođenja Južnih Slavena i da, osim toga, u savezu sa Francuskom spriječi njemački prodor na jugoistok Evrope« (178).

skoroj monografskoj obradbi.³⁵

Zbog toga ćemo na kraju slobodno prevesti zaključne misli autorice: »Velika većina pisama upotrijebljenih u ovom članku, objavljuje se prvi put. Ona uvjerljivo pokazuju da je u drugoj polovici 19. stoljeća između ruske i zagrebačke akademije nauka postojala bliska suradnja koju su uzaludno pokušavali onemogućiti vladajući krugovi Habsburške monarhije.

Navedeni dokumenti u ovom članku bitno dopunjavaju povijest ruske i hrvatske slavističke znanosti, dopuštaju ocjenu uloge pojedinih učenih slavista u razradi nekih znanstvenih problema i pokazuju razvoj i učvršćenje veza između ruskog i hrvatskog naroda.

I, na kraju, navedeni materijali unose nove crte u lik dra Franje Račkoga čije je ime jednako blisko i ruskom i ostalom slavenstvu.«

---

³⁵ Historijski zavod JAZU iz Zagreba potaknuo je 1978. u povodu 150. obljetnice rođenja Franje Račkoga daljnje istraživanje njegova života i rada i tom prilikom dobio više rasprava koje su objavljene 1980. u Zborniku Zavoda za povijesne znanosti Istraživačkog centra JAZU, vol. 9. Za ovu temu usp. moj članak Franjo Rački i istočno pitanje (1860—1885), str. 185—216 navedenog Zbornika.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 13

ZAGREB

1980

IZDAVAČ: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Zagreb, Josip ADAMČEK, Zagreb, Ljubiša DOKLESTIĆ,
Zagreb, Hrvoje MATKOVIĆ, Zagreb, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN, Zagreb,
Stefanija POPOVIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

NIKŠA STANČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretpiate i narudžbe šalžite na adresu: Izdavački servis »LIBER«, Savska cesta 16.

Cijena ovog broja iznosi

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni
rad SRH — VII.

RADOVI 13

Za izdavača
Prof. dr Josip Adamček

Lektor i korektor
Branko Erdeljac

Grafički oblikovao
Prof. dr Ivan Kampuš